

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE ADANA'DA AMERİKAN ETKİSİ

AMERICAN EFFECT IN ADANA DURING THE DEMOCRAT PARTY PERIOD

Tuğba KORHAN¹

Öz

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimlerle birlikte 27 yıl aralıksız süren Tek Parti iktidarı sona ermiş, Demokrat Parti oyların çoğunluğunu alarak iktidara gelmiştir. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle Türkiye'de yeni bir dönem başlamış ve bu yeni dönem uluslararası siyasetin de yeniden şekillenme sürecine rastlayarak ekonomiden eğitime ve üretime kadar hemen her alanda kendini hissettirmiştir. Türkiye'de Demokrat Parti döneminin dikkat çekici bir özelliği de II. Dünya Savaşı sonrasında artan Sovyet tehdidinin Türkiye'yi Amerika'ya yakınlaştırmasıdır. Yaşanan bu yakınlaşma Demokrat Parti'nin çabası sonucunda Türkiye'nin 1952 yılında NATO'ya üye olmasıyla doruğa ulaşmıştır. Amerika ile artan bu iyi ilişkiler yansımaları konumuz olan Adana'da da tüm Türkiye'de olduğu gibi göstermiştir. Demokrat Parti döneminde Adana'da özellikle tarım alanında alınan desteklerle kalkınma sağlanmış bunun yanında eğitim reformu gerçekleştirmek için Türkiye'ye gelen Amerikalı uzmanlar Adana'yı da ziyaret ederek incelemelerde bulunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Adana, Demokrat Parti, Eğitim, Tarım.

Abstract

With the general elections held on May 14, 1950, the single-party ruling that lasted for 27 years has come to an end, and the Democratic Party has taken power by taking the majority of votes. Democratic Party came to power in a new era has begun in Turkey. This new era coincided with the process of remodeling of international politics, making it felt almost every field, from economics to education and production. Growing Soviet threat after World War II, the United States is starting to zoom in Turkey. Experienced as a result of the efforts of the rapprochement of Turkey's Democratic Party reached a peak in 1952 with being a member of NATO. This reflected the growing good relations with America have also shown that we are dealing in Adana, as well as all over Turkey. During the Democratic Party especially Adana achieved development in the agricultural field with the supports. Furthermore, American experts who came to Turkey for educational reform visited Adana too.

Keywords: Adana, Democratic Party of Turkey, Education, Agriculture.

¹ Dr. Öğr.Üyesi, Çukurova Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi. Tarih Bölümü, ttugbadogan@hotmail.com,
ORCID: 0000-0001-8902-0670

Giriş

II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan dünya düzeninde Batı Avrupa ülkeleri ekonomik bir çıkmazın içine girmiştir. Bu devletler savaş şartlarının neden olduğu zor durumdan çıkmak için gerekli kaynağı Amerika Birleşik Devletleri'nde bulacaklardı ve iki kutuplu düzende ABD Avrupa ülkelerini kendi safhına çekmek için ekonomik yardımlardan geri durmayacaktı.

Savaştan sonra Amerika, Marshall Planı olarak da bilinen bir ekonomik yardım programı oluşturmuş ve bu yardım planına dahil edilen ülkelerin işbirliğini düzenli bir hale getirmeyi amaçlamıştır. (The New York Times, 1950)

ABD Başkanı Truman'ın imzalamasıyla Yardım Kanunu'un yürürlüğe girmiştir. Truman, Amerika'nın bu uluslara, yaşam standardının yükseltilmesi, eğitim olanaklarının artırılması ve sahip oldukları kaynakların genişletilmesi konularında yardım ederek bölgedeki barışın korunmasında üzerine düşen görevi yerine getireceğini savunmuştur. Türk kamuoyunda da bu yardım programı sevinçle karşılanmıştır.

Tek Parti döneminde sıklaşan Türk-Amerikan ilişkileri Demokrat Parti döneminde Türkiye'nin NATO üyeliği ile gelişerek devam etmiştir. Bir tarım ülkesi olan Türkiye, ne kadar sanayileşmek için kalkınma planları yapsa da Amerika, Avrupa'nın tarım ihtiyacını karşılayacak potansiyeli Türkiye'de görmekteydi ve Amerika'dan gelen yardımlar da bu doğrultuda kullanılmak üzere planlanmıştır. Bu yardımlarla hedef öncelikle tarımda makineleşmeyi böylelikle üretimi arttırmaktı. (The New York Times, 1951)

Bu politikayı Demokrat Parti çeşitli tarım teşkilatları kurarak desteklemiş; Tetkik ve İstişare Heyeti Reisliği (TBMM, Kanunlar Dergisi, 1954), Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğü (TBMM, Kanunlar Dergisi, 1957), Topraksu Genel Müdürlüğü ve Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü (Tarım Hizmetleri ve Teşkilatının Yeniden Düzenlenmesi Hakkında Rapor, 1964) gibi kurumlar Demokrat Parti döneminde kurumuştur.

Demokrat Parti tarımı daha etkin verimli ve çağdaş bir hale getirmek için gayretli bir politika izlemiştir. Parti iktidarda olduğu dönemde çiftçiyi topraklandırma kanunuyla köylüye arazi verilmiş, kredi destekleriyle çiftçi üretime teşvik edilmiş bunların yanında da ziraat okulları açılarak üretim kültürü oluşması için çaba sarf edilmiştir. (Ocak, 4, 1950, s. 59 The New York Times) Çukurova Bölgesi'nin verimli tarım arazilerine sahip olan ili Adana da Demokrat Parti döneminde her zaman olduğu gibi gelişmeye açık bir arazi olma özelliğini korumuştur.

1. Üretimde Amerikan Desteği

1.1. Pamuk üretimi

Yüzyıllardan beri devam eden Adana ve civarında pamuk üretimi, Osmanlı Devleti döneminde bir devlet politikası haline gelmiştir. XIX. yüzyıldan sonra Avrupalı şirketlerin etkisiyle tarımsal alanda teknik aletlerin kullanımı, tarımda makineleşmeye olumlu yönde etki etmiş ve pamuk üretimini arttırmıştır. 1800'lerden sonra Avrupa'da pamuk ihtiyacı artmış buna bağlı olarak da Adana pamuğu Avrupalı Devletlerin daha çok ilgisini çekmiştir. Özellikle Amerika'da iç savaş yaşanmasıyla pamuk sıkıntısı çeken İngiliz fabrikatörleri, Türkiye'den pamuk satın alma yoluna gitmişler buna bağlı olarak Türkiye'de pamuk yetiştiriciliğinin teşviki ve pamuk cinsinin ıslah edilmesi amacıyla Osmanlı Devleti'ni tedbirler almaya zorlamışlardır. Bu dönemde çiftçiye parasız tohum vererek, ucuz araç ve gereç sağlayarak, ekim usullerini öğreterek, pamuk tarımını geliştirmeye çalışmışlardır. (Özgül, 1977)

I. Dünya Savaşı'ndan önce ise Adana'daki pamuk tarımıyla daha çok Almanlar ilgilenmişler, Alman Deutsche Bank, Alman Şark Pamukçuluk Şirketi'ni kurarak(DLBG) pamuk ekicilerine kredi vermiş, Amerikan tohumluğu ve makine sağlayarak, yetiştirilen pamuğu peşin parayla satın almıştır. Bu şirket Adana'ya savaştan önce 2 milyon franklık tarımsal araç satmıştır. 1916 yılına kadar Almanlar Adana pamuğunun en büyük alıcısı olmuşlardır. (The New York Times, 1916)

Cumhuriyet döneminden sonra başlatılan yapılanma sürecinde Adana'da pamuk üretiminin gelişmesi için çaba harcanmış, Amerika'dan kırktan fazla Upland (UPLAND" pamukları, tekstilde çok ince iplik ve dokumalar dışında normal kaliteler için uygun gelebilmektedir. Verimleri yüksek, vejetasyonları orta-uzun, çırçır randımanları %38-39 ve daha yukarı değerleri verebilmektedirler. Dünya'da yetiştirilen pamukların %80'inden fazlasını oluştururlar. Dolayısıyla de ülkemiz pamuklarının %99.5'i G.hirsutum türü pamuklardır) tipi pamuk tohumu getirilmiş, üretimi desteklemek ve bilimsel temellere oturtmak için 1924'te Adana'da Bölge Pamuk Araştırma Enstitüsü kurulmuştur. (Özgüven, 1977)

1936 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden de 2903 sayılı "Pamuk Islah Kanunu" ve 2582 sayılı "Pamuk Tohumluğu Üretim Yasası" çıkararak yürürlüğe girmiştir. Bu asayla birlikte pamuk uzmanları yetiştirmek üzere yurt dışına eleman gönderilmiş ve Tarım Bakanlığı'na da Amerika'dan Mr. Clark ve Almanya'dan Dr. Markus, Belçika'dan da G.Bailleux gibi tanınmış uzmanları getirerek yoğun bir girişim başlatılmıştır. (Resmi Gazete, 1936)

II. Dünya Savaşı'nın şartlarında pamuk üretimi düşse de savaştan sonra Adana'ya Amerika'nın bu konudaki desteği artmış üretim de bun bağlı olarak artış göstermiştir. The New York Times gazetesine göre, 1948'den sonra Türkiye'ye gelen Marshall yardımlarından Adana'ya ayrılan kısım hem pamuk üretimini desteklemeye yönelik hem de genel tarım için makineleşme amacıyla kullanılmıştır. (The New York Times, 1950)

Amerika ve Kanada'dan satın alınan pamuk tohumu atma makineleri ile üretim hızlanmış, 1950'lerin başında pamuk fiyatlarının artmasıyla da Adanalı pamuk yetiştiricileri o dönemde büyük paralar kazanmışlardı. Bu dönemde pamuk üretiminde %150 oranında bir artış sağlanarak 1945-1950 yılları arasındaki ortalama ürün değerine göre 77.000.000 dolar tutarında bir artış kaydedilmiştir. Makineleşme sonrası pamuk üretiminin 1947'de 55.000 ton iken 1953'de 170.000 tona yükseldiği dile getirilmekteydi (BCA, 030.01.103.646.1)

Amerika'ya da ithal edilen Adana pamuğu ile ilgili olarak görüşünü belirten ECA Türkiye Misyon Şefi R.H.Dorr, 1950'nin sonlarına doğru Türkiye'ye yapılan yardımlar konusunda pamuk üretiminin memnuniyet verici olduğunu söylemiştir. (Mart, 30, 1950, s.10 The New York Times). 1950 yılının sonuna kadar Adana pamuğunun tek alıcısı Amerika olmamış o yıl içinde İngiltere 800 ton pamuk almış. Bunun yanında Fransa, Japonya ve İtalya da Adana pamuğunu almak için talip olmuşlardır. (Yeni Adana, 1950)

Amerika Adana pamuğu üretimini o dönemde çok karlı görmüş ve Anderson Clayton Şirketi gibi bazı ünlü şirketler, Türkiye pamuk pazarına girerek Adana'da faaliyet göstermek için ABD büyükelçiliğini devreye sokarak Hükümetle temasa geçmek istemişlerdir.

1954 yılına kadar devam eden Adana pamuğunun bahar dönemi bu yıldan sonra pamuk fiyatlarının bir anda düşmesiyle sona ermiştir. Bu dönemde Amerikalı uzmanlar Türkiye'yi uyararak eğer pamuk ihracatına devam etmek istiyorlarsa enflasyon tehdidinde dikkat ederek Türk parasını devalüe edip faiz oranlarını da arttırması telkininde bulunmuşlardır. (The New York Times, 1954) Fakat pamuk fiyatlarının 1956'da da düşüşe

devam etmesinden dolayı Türkiye'nin ihracat hacmi ve değeri bir önceki yıllara göre ciddi oranda düşmüştür. (The New York Times, 1957)

Demokrat Parti döneminde pamuk üretiminin en verimsiz ve en karsız olduğu dönem 1958-1960 yılları arasında olmuştur. Bu yıllarda pamuk üreticisi herhangi bir teşvik veya kredi alamamış buna dünyada pamuk fiyatlarının düşmesi ve ülkedeki enflasyon da eklenince Demokrat Parti'nin ilk iktidara geldiğindeki refah düzeni pamuk üreticisi için sona ermiştir.

1.2. Tarımda Makineleşme

Marshal yardımları Türkiye'nin sanayileşmeden daha çok tarımsal makineleşmeyi ve bir tarım ülkesi niteliğini taşımasını amaçlamıştır. Amerikalı iktisatçı Dr. Max Westin Thornburg: "Türkiye iktisadi kalkınmasını behemehâl ve hızla yapacaktır. Bu sahada gayretlerimizi esirgemeyeceğiz" demiştir. Ayrıca "Amerika'nın hiçbir siyasi maksat gütmenden tamamen insani düşüncelerle hareket ederek, insan Türk milletine yardım elini uzattığını" söylemiştir." (Cumhuriyet, 1947)

Ayrıca Amerikalı uzman, 20. Yüzyıl Vakfı adına hazırladığı "Türkiye Nasıl Yükselir" başlıklı raporunda Türkiye'nin devletçi politikalarından vazgeçmediği sürece Amerikan eksenine giremeyeceğini açık bir dille ifade etmiş, "Bir takım memleketlerde beş yıllık plan gibi adlarla bir takım devlet teşebbüslerine girişiliyor. Biz bunların yanlış olduğunu iptidadan biliyoruz. Amerika'nın her gün göze çarpan refah ve inkişafı ancak hususi teşebbüs yoluyla temin edilmiştir. Birçok Amerikalılar kendi kendilerine şu suali soruyorlar: Yabancı devletler tarafından bu istikamette yapılan hatalı girişlere biz ne diye destek olalım? Sonra şurası da aşıkardır ki bizzat Türk hususi teşebbüsüne yer vermeyen bir iktisadi inkişaf programı için de Amerikan hususi teşebbüsü hiçbir rol oynayamaz." diyerek Türkiye destek verme şartının daha az sanayileşme ve devletleşme daha çok özel ve tarımsal teşebbüs olduğunu açıklamıştır. (Thornburg, 1948)

II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde, Amerika Türk tarımından çok umutludur, Amerikan basınına göre yüzde 80'i tarım sektörüne ayrılan Türkiye ekonomisi, insanların yaşam standardı olarak Avrupa'nın en düşüğü olsa da ekonomik potansiyeli çok büyüktür. Bu doğrultuda 1948 yılında "Beş Yıllık Tarım Programı" adı verilen ve hazırlanmasına Amerikalı uzmanların da katıldığı ve daha çok tarımın makineleştirilmesi politikasına dayanan bir program oluşturulmuştur.

Savaş sonrasında Türkiye'ye gelen yardımların büyük çoğunluğu tarıma ayrıldığı Adana ili bu yardımlardan büyük ölçüde faydalanmıştır. Buna bağlı olarak Adana'da tarımda makineleşme II. Dünya Savaşı sonrasında hızı bir ivme kazanmış hatta tüm Türkiye'de 1960 yılında traktör sayısında 5.241 traktörle Adana ilk sırada bulunurken, 3.631 traktörle Aydın ikinci sırayı almıştır.

1960 yılında traktör sayısında Adana ilinin 5.241 traktörle ilk sırada yer alması tesadüf değildir. (BCA, 030.01.102.636.2.) Çünkü Demokrat Parti iktidarının daha ilk iki yılı içerisinde tarımda makineleşmeden en büyük payı ekim alanlarının genişliği ve tarıma uygunluğu bakımından Çukurova bölgesi almıştır. ECA'nın nezareti altında ithal edilen 6.500 traktörün yaklaşık 1.500'ü Çukurova'ya gelmiştir.(The New York Times, 1952) Gelenlerle birlikte çalışan traktörlerin sayısı 3.720'yi bulmuştur. (BCA, 030.01.80.507.5)

Fakat Amerikalı uzmanların görüşleri çerçevesinde yardımların %60'ı tarım alanında kullanılmış olması uzun vadede bakım-onarım ve yedek parça maliyetleri Türkiye'nin dış ticaret dengesini olumsuz etkilemiştir. Amerikan basını maddi yardımların Türk ekonomisinde büyük bir patlamaya yol açtığı ve büyük bir ivme kazandırdığı da yardımla gelen miktarın büyük bölümü dolaylı olarak ABD'ye geri dönüştür. (The New York Times, 1953)

Demokrat Parti tarımda makineleşme politikasını verdiği kredilerle desteklemiş ayrıca hükümet, tarımsal gelirleri vergi dışı bırakarak da üretimi cazip hale getirmiştir. Motorlu tarım araçlarının geceleri dahi tarlalarda aralıksız çalışmaları, bölgede makineli üretimi bir hayli artırmış bu sayede siyasi ve sosyal gücü de ellerinde bulundurma olanağı bulan büyük toprak sahipleri kendi topraklarını genişletebilmişlerdir. Büyük toprak alanlarına sahip olan bu çiftçiler traktör kullanarak verimi arttırmışlar bu durum da gelir eşitsizliğine eşlik eden üretim artışına neden olmuştur. (Feroz Ahmad Demokrasi Sürecinde Türkiye s. 142) Fakat göz ardı edilemeyecek gerçek Marshall Planı ile tarıma yapılan yatırım, tarımda kullanılan malzemenin kalitesinin ve teknolojisinin yükselmesine ve Türkiye'nin büyük bir tarım hamlesi yaparak üretimini arttırmasına önemli bir katkı sağlamış olduğudur.(The New York Times, 1951)

Demokrat Parti döneminin tarım politikasının bir sonucu da ülkede teknik eğitime ihtiyaç duyulması olmuştur. Ülke genelinde tarım alanında yaşanan hızlı makineleşme nitelikli teknik eleman ihtiyacının arttırmış, yurtdışından ithal edilen tarım makinelerinin ve traktörlerin bakım ve onarım işlerini yapabilecek teknik elemanları yetiştirmek amacıyla yeni kurumlar açılmıştır. Bu konuda 1950lerde Tarım Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı ortaklaşa çalışmaya başlamışlar, bu ortak çalışmanın sonucunda 1952 yılında ilk olarak Adana'da tarım aletleri okulu açılmıştır. Ayrıca aynı yıl motorlu tarım aletleri üzerine eğitim verecek iki Sanat Enstitüsü'nün temeli yine Adana atılmıştır. Teknik eleman ihtiyacını karşılamak için açılan kurslar Adana ile sınırlı kalmamış, 1952 yılının Haziran ayına kadar Tarım Bakanlığı'nda tarım aletleri üzerinde staj yaparak birçok enstitüde kurslar açılmıştır. (T.B.M.M. Tutanaklar Dergisi, 1952) Ayrıca orman bölgelerinde yaşayan köylülerin israf etmeden konut yapabilmeleri için ve bu konuda eleman yetiştirmek amacıyla Adana'da 1953 yılında Adana Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı "Gezici Köy Yapı Kursu" açılmıştır.(TBMM Tutanaklar Dergisi, 1953)

Demokrat Parti döneminde Amerikalı uzmanlar da Adana'daki mesleki eğitim konusunda destek vermişlerdir. Amerikalı uzmanların öncülüğünde, teknik eğitim ve ihtiyaçlarını gidermek, bu konuda eğitim veren okulları geliştirmek ve eğitim vermek amacıyla Amerika'daki Spring Garden Enstitüsü örnek alınarak kurslar açılmıştır. (BCA 030. 18. 154-71-2) Giderleri ICA tarafından karşılanan bu kursların 1957 yılı bütçesi 200.000 dolardır. (The New York Times, 1950)

Bu kursların yanında Amerikalı uzmanlar 1957-1961 yılları arasında da Adana'da traktör, arazi taşıtı, otomobil kullanımı arttığından dolayı teknik okullarda müfredatın geliştirilmesi konusunda danışmanlık yapmışlardır. (BCA 030 18. 162-58-17) böylece 1950lerde Adana'da hız kazanan üretim ve makineleşmeye destek veren eğitim kurumları da gelişme göstermiştir.

1.3. Seyhan Hidroelektrik Santralinin Kuruluşu

Adana, özellikle bahar aylarında bol miktarda yağış almasından dolayı su baskınlarının, sellerin sıklıkla görüldüğü bir bölge olmuştur. 1930'lardan başlayarak Adana'da görülen seller Amerikan basınına da konu olmuştur. Örneğin 1930 yılının Aralık ayında çıkan bir habere göre Seyhan nehri yoğun yağış dolayısıyla taşmış ve çevredeki evler sular altında kalmıştır. (The New York Times,1930) Buna benzer haberler 1936 yılında da devam etmiş yine aralık ayında Newyork Times haberine göre Seyhan nehriden oluşan selden dolayı 50000 kişinin evleri hasar görmüştür. 1947 tarihinde de gelen yoğun yağışlarla alt yapı eksiklikleri bir araya gelince tarım arazileri zarar görmüştür. (The New York Times, 1948)

İktidara gelmeden önce Demokrat Parti Adana'nın sel sorunu ile ilgilenmiş, Adnan Menderes 12 Ocak 1948 tarihinde Adana İl Kongresi'nde yaptığı konuşmada iktidara

gelirlerse Adana'nın sel basma sorununu çözeceklerini söylemiştir. (TBMM, Tutanaklar Dergisi, 1948)

İktidara geldikten sonra ise Demokrat Parti bu konuyla ilgilenmiş,, yağışlar nedeniyle meydana gelebilecek su taşkınlarıyla su altında kalabilecek riskli alanlarının tespit edilerek ilan edilmesi için kanun çıkarılmıştır.(BCA, 030.01.103.646.1.)

Bu bölgedeki taşkınları engellemek, sulamada kullanmak aynı zamanda ucuz ve bol elektrik üretmek için Amerikalı mühendislerle bir baraj projesi tasarlanmıştır. 1950 yılında Elektrik İşleri Etüd İdare ile dönemin tanınmış Amerikan şirketlerinden olan International Engineering Co Inc. ile ortaklaşa bir proje hazırlanmıştır. (The New York Times, 1950)

Ardından projesinin finansmanı için IBRD (The International Bank for Reconstruction and Development) Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası ile 18 Haziran 1952'de anlaşma imzalanmış bunun gereği olarak da IBRD, projenin dış finansmanında kullanılmak üzere 25.200.000 doları yirmi beş yıl vade ile borç vermeyi kabul etmiştir. (The New York Times, 1952)

1953 yılında barajın ihalesi Morrison-Kundsen International şirketine verilerek temelleri atılmış, aynı yıl içinde 12 Şubat tarihli The New York Times gazetesinin haberine göre Adana'da nehir taşması sonucu 60 köy hasar görmüş ve 2 milyon doların üzerinde maddi hasar oluşmuştur. (The New York Times, 1953)

1954 yılına kadar süren baraj inşaatı bu yılın bahar aylarında bitmiş, 4 Nisan 1954 tarihinde ise Seyhan Hidroelektrik Santrali'nin açılışı yapılarak baraj faaliyete geçirilmiştir. (The New York Times, 1954) Eski Adana'nın 15 km yukarısında 850.000 dönüm araziye ve Adana'yı Seyhan Nehri'nin sebep olabileceği su baskınından kurtarmak amacı ile yapılan bu toprak dolgu tipi baraj günümüzde de hizmet vermektedir.

2. Eğitimde Amerikan Etkisi ve Adana'yı Ziyaret Eden Amerikalı Uzmanlar

II. Dünya Savaşından sonra Türkiye'de eğitim alanında reformları desteklemek ve dünya standardını uygun eğitim sistemi kurmak amacıyla başta Amerika olmak üzere birçok ülkeden yabancı uzmanlar Türkiye'yi ziyaret ederek inceleme ve değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Özellikle NATO üyeliği sonrasında hemen her alanda artan Amerikan etkisi Milli Eğitim Bakanlığı'nda da yoğun olarak hissedilmeye devam etmiş, Demokrat Parti iktidarı döneminde ülke adeta Amerikalı Eğitim uzmanlarının akınına uğramıştır. Hemen her alanda çalışan bu uzmanlar hazırladıkları raporlarla Türk eğitim sisteminin Amerikan modeline göre geliştirilmesinde büyük etkili olmuşlardır

Gelen uzmanların geneli seçilen pilot illerde inceleme yapmış Adana da Ankara, İzmir, İstanbul gibi o dönemin pilot illerinin içinde olması nedeniyle pek çok yabancı uzman tarafından ziyaret edilmiştir. (New York Times,1951)

2.1. Florida Üniversitesi ilköğretim Bölüm Başkanı Kate Wofford'un Adana'yı ziyareti

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Adana'yı ilk ziyaret eden eğitim uzmanı 1950lerin başında Türkiye'ye Amerika'dan gelen Florida Üniversitesi ilköğretim Bölüm Başkanı Kate Wofford'tur. Wofford, dönemin Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişi Osman Ülkümen Hasanoğlu, Köy Enstitüsü Meslek dersleri öğretmeni B. Rıza Türel ve aynı zamanda grubun tercümanı da olan Samsun Lisesi İngilizce öğretmeni Fatma Varış ile Adana'yı ziyaret etmiş. Bu şehirde Kozan İmamoğlu Okulunda incelemelerde bulunmuştur. Adana'da bulunan 5 ilköğretim müfettişliğiyle de toplantılar yapan Wofford izlenimlerini rapor haline getirmiştir. Wofford raporunda Akdeniz bölgesi üzerine izlenimlerini aktarmıştır. (Christine P., 1955)

“Akdeniz bölgesi sıcak tropik olup, ilkbahar ve sonbahar da yağışlıdır. Zengin ve mûmbit bir sahil ovasıdır. Kuzeyde Toros ve Anti Toros dağları ile çevrilidir. Bu bölgede narenciye sebze pamuk, buğday, şeker kamışı, zeytin ve üzüm yetişir. İklim ve ürünlerin tenevvü ve fazla çalışmasına rağmen köyünün geliri azdır. Bir çiftçinin senelik gelir vasatini çıkarmak güç olmuştur. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü'nün 1950 tarihli istatistiğine göre bu bölgede asgari geçim vasıtalarını sağlayan bir çiftçinin yıllık ortalama geliri 320 Türk Lirasıdır.

Köy hayatında yaşayan çocukların dünyanın her yerinde olduğu gibi burada da hayata erken başlamak zorunda olduklarını vurgulayan Wofford, raporuna köy çocuklarının da bölgesel ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak okullaştırılmalarının önemini anlatmıştır. Raporunda çeşitli ekonomik verilere de yer veren uzmandan aldığımız bilgiye göre 1951 yılında Adana'da okul binaları için harcanan para 221.570 liradır. Diğer illerin verilerinden Adana'ya ayrılan paranın ortalamanın üzerinde olduğunu söyleye biliriz. Fakat en yüksek ücret Van, Mardin ve Diyarbakır'a 400 liranın üzerinde pay ayrılmıştır. Rapordan, 1951 yılında Adana'da bu bütçe ile 9 okulun yaptırıldığını öğreniyoruz.

Wofford, Adana'da bulunduğu süre içinde Adana'da 47 öğretmenin katılımıyla bir de anket yapmıştır. Bu ankete göre Adana ilinde toplam okula sürekli devam eden kız öğrencileri yüzdelik dilimi 45.03 iken okula kayıtlı oldukları halde hiç devam etmeyen kız öğrenci yüzdesi 54.70'tür. Okula devam eden erkeklerin yüzdesi 74,2 devam etmeyenler ise yüzde 25.80dir.

Adana Düziçi Köy Enstitüsü'nü de ziyaret eden Wofford, 1951-1952 öğretim yılında bu okula 483 öğrencinin kayıt olmak için müracaat ettiğini fakat bunlardan sadece 91 öğrencinin okula kabul edildiğini kalan öğrencilerin ise köylerine döndüklerini öğrendiğinde Türkiye'de köylerde insanlık denen zenginlik kaynağı ziyan ediliyor bu kaybı demokrat Türkiye tasvip edemez. Diyerek eleştirmiştir. Aynı zamanda okul binasına dersane, laboratuvar ve genel bina tamiratının gerekli olduğunu rapor etmiştir. (The New York Times, 1954)

Düziçi Köy Enstitüsü Adana 1939 yılında kurulmasından sonra Adana ve çevresinin öğretmen ihtiyacını karşılamada önemli görev üstlenmiştir. 1954 yılında çıkarılan yönetmelikle adını Düziçi İlköğretmen Okulu olarak değişen kurumda bu tarihe kadar 184 öğretmen çalışmış 936 öğrenci mezun olmuştur.

Demokrat parti döneminde Düziçi Köy Enstitüsü verilerine bakacak olursak 1950-51 öğretim yılında 128 öğrenci mezun olmuş, bunların 125'i erkek 3'ü kız öğrencidir. 1951-52 yıllarında 79 öğrencinin mezun olduğu okulun 1952-53 öğretim yılında ise eğitim süresinin uzatılmasından dolayı mezun vermemiştir. 1954 yılından itibaren de belirtildiği gibi yönetmelikte yapılan değişikliklerle ilköğretmen okuluna dönüştürülmüştür. 1976 yılına kadar bu isimle eğitime devam eden okul u dönemde 4734 öğretmen yetiştirmiştir. Günümüzde ise bu okul Düziçi Anadolu Öğretmen Lisesi adıyla varlığını sürdürmektedir.

2.2. ABD Washington DC'den Prof.Dr. Ellsworth Tompkins'in Adana'yı ziyareti

23 Ekim 1952 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın talebi üzerine ABD'den Türkiye'de rehberlik hizmetleri ve eğitimi hakkında incelemeler yapmak üzere ABD Washington DC'den Prof.Dr. Ellsworth Tompkins Türkiye'ye gelmiştir. Türkiye'de 125 gün kalan Tompkins, 10 'u Adana'da olmak üzere, orta 97 okulu gezmiş ve incelemesini rapor halinde Milli Eğitim Bakanlığı'na sunmuştur. Tompkins'in Adana'da incelemeler yaptığı bir okul Adana Bölgenin öğretmen ihtiyacını karşılayan okullardan olan Adana Erkek Öğretmen Okulu'dur. 1909 yılında Darulmuallimin adıyla faaliyetine başlayan eğitim kurumu

Cumhuriyet döneminde de varlığını sürdürmüş, 1950’li yıllara gelindiğinde 35 öğretmeni 300 erkek ve 4 kız öğrencisiyle öğretmen yetiştirmeye devam etmiştir. (Tompkins, 1954)

Tompkins, Adana’da ilköğretime devam eden öğrenci sayısı ile ortaöğretime devam eden öğrenci sayısının oranları karşılaştırıldığında ortaöğretime devamın çok düşük olduğunu, Türk öğretmenlerin fedakâr olmasına rağmen pedagojik alanda eksikliklerinin olduğunu, birçok üniversite öğrencisinin öğretim yöntemlerini öğrenmeden mezun olduklarını, öğretmen- öğrenci ilişkilerinin öğrenci açısından olumsuz bir durum yarattığını ve öğretmenlerin aşık suratlı olduklarını belirtmiştir.

Ayrıca Tompkins, raporunda Milli Eğitim müdürlerinin ücretli derse girmesinin eğitim yönetimi açısından sıkıntılar yarattığını ve istenilen sonuçlar alınmasını engellediğini belirlemiştir.

Teftiş sistemini de eleştiren ABD’li uzman, yüzlerce öğretmen ve müdüre “Okulunuza gelen müfettiş size faydalı oluyor mu?” sorusuna bir kez bile “evet” cevabı alamadığını açıklayarak, teftişin rehberlik yaklaşımıyla yapılmasını önermiştir.(Tompkins 1966)

2.3. Trinity College’dan Prof. Dr. Lester Beals’in Adana’yı ziyareti

ABD’deki Trinity College profesörlerinden Lester Beals MEB’in bilgisi ve isteği ile Ekim 1952 ile Ağustos 1953 tarihleri arasında ülkemize gelmiş, bakanlığa bağlı bir danışman olarak birtakım çalışmalar yürütmüştür. Masrafları Fulbright programı çerçevesinde karşılanan profesör, yaklaşık 10 ay süresince yaptığı gözlem, gezi ve incelemelerin sonucunda kaleme aldığı, ekleriyle birlikte beş bölüm ve 80 sayfadan oluşan raporunu bakanlığa sunmuştur. Rehberlik programı geliştirme konusunda Türkiye’de çalışmalar yapan Beals, rehberlik hizmetlerini başlatmak için Adana, Ankara, İzmir, Konya ve Samsun’da pilot bölgelerde rehberlik kurullarını oluşturmuştur.(Beals, 1956)

Adana’da bulunduğu süre zarfında okullarda incelemeler yapan ve yetkililerle toplantılar düzenleyen Prof. Dr. Beals Adana’da bir rehberlik komitesi hazırlanmıştır. Bu komitenin amacı rehberlik okullardaki rehberlik hizmetlerini Adana ilinde dünya standartlarına yükseltmektir. Aynı amaç doğrultusunda Beals, öğrencilere bir anket yapılmış, ankete 130 lise son sınıf öğrencisi katılmıştır. Yapılan araştırmadan öğrencilerin büyük çoğunluğunun meslek seçimi yaparken karar vermelerinde okullarının rehberliğine ihtiyaç duydukları sonucu çıkmıştır.

Ayrıca öğrencilerin yetenekleri, ilgi ve ihtiyaçları farklı olduğu için kendilerine uygun meslekler edinmeleri hususunda okulun rehberliğinin önemi öğrencilere okul sonrası uygun mesleklerin ya da öğretim olanaklarının sağlanması ve bunların takibi, son olarak ise okul-ev-çevre arasında sıkı bir ilişki kurulması gibi günümüz rehberliğinde de geçerliliğini koruyan çıkarımlar Beals ’in raporunda verilmiştir.

2.4. Colombia Missouri Üniversitesi’nden Prof. Dr. John Rufi’in Adana’yı ziyareti

1951 yılı ekim ayında Milli Eğitim Bakanlığı’nın isteğiyle Colombia Missouri Üniversitesi’nden Prof. Dr. John Rufi Türkiye’ye gelmiş ve toplam dokuz ay Türkiye’de kalan uzman bu süre zarfında Adana’da da bulunmuş ve hazırladığı raporunda bu bölgedeki incelemelerine de yer vermiştir;

“Şubatın başlarında Adana’ya giderek oradaki okulları inceledim. Kaldığım bir hafta zarfında her gün sabahleyin ve öğleden sonra okulları ziyaret ettim. Akşamüzerleri müdürlerle görüştim. Geceleri de maarif müdürleri veya öğretmenlerle istişarelerde ve toplantılarda buldum. Bir demokraside genç neslin derhal karşılanması gereken pek çok zaruri ihtiyaçtan

vardır. Öncelikle bu öğrencilerin beden ve ruh sağlıklarının gelişmesine ve korunmasına ihtiyaç vardır.”

Rufi'nin Adana'daki gözlemlerinin çıkan önemli bir başka sonuç ise gençlerin, başka insanlarla birlikte yaşamayı, memleketlerinin ideallerini anlayıp değerlendirmeyi, sorumluluklarını yüklenmeyi, demokrasideki haklarını ve medeni vazifelerini gayret ve başarı ile yapmayı öğrenmeğe muhtaçtırlar. Ayrıca Rufi'nin “bu memleketin en parlak çocukları arasında sınıfta kalma nispeti kaygı uyandıracak derecede yüksektir. Demokratik bir cemiyette ana babalar buna bir aman tahammül etseler de ebediyen müsamaha göstereceklerini ummuyorum” şeklinde eleştirileri de vardır.

Haziran 1952'de gözlem ve önerilerini yazdığı raporunu Maarif Vekâlet'ine sunan Rufi'ye göre, birçok öğretmen iki, hatta üç okulda ders verdiği için dolayı doğal olarak belirli bir okulun yaşamı, sorunları ve çalışmaları konusunda sıkı bir ilgi ve yakınlık görememektedir. Öğretmenler okutmak zorunda oldukları ders konularının çokluğu yüzünden, öğrencilerine kavrayabileceklerinden fazla bilgi vermek zorunda kaldıklarını, öğrencilerin gerektiği gibi anlayarak öğrenmelerini sağlayamadan hafızaya yüklenmek zorunda kaldıklarını ve bu yüzden öğretimin, öğrenciye yaparak ve yaşayarak öğrenmek olanağını vermeyen tam anlamıyla kitabi ve biçimsel bir hale geldiğini belirtmektedirler. (Rufi, 1954)

Sonuç

Türkiye'de Demokrat Parti iktidarı dönemi bilindiği gibi II. Dünya Savaşı sonuçlarının uluslararası etkisi altında olduğu bir döneme rastlamıştır. İki kutuplu dünyada, Rus tehdidine karşı Cumhuriyet Halk Partisi ile başlayan Amerika ile gelişen ilişkiler kurma politikası Demokrat Parti döneminde de devam etmiş, NATO üyeliğiyle de bu ilişki perçinlenmiştir. Bu dönemde Amerika'nın yaptığı ekonomik ve danışmanlık yardımlarından yararlanan Türkiye hızlı bir tarım üretim politikası makineleşme ve eğitimde Amerikan modeli dönüşümüne girmiştir.

Amerika, Türkiye'ye sanayi ülkesi olmaktan çok Avrupa'nın ihtiyacı olan tarım ülkesi olması yönünde destek vermiştir. İncelediğimiz Adana örneği tüm Türkiye'nin o dönemki dönüşümünden bağımsız değildir. Demokrat Parti döneminde Adana'da hızlı bir tarımsal makineleşmeye gidilmiş bu durum öncelikle üretimin artmasına ve büyük toprak sahiplerinin doğmasına neden olduysa da artan enflasyon ve ürün fiyatlarının düşmesi üreticinin Demokrat Parti iktidarının başlarında olduğu kadar yüzünü güldürmemiştir.

Hızlı makineleşme yanında başka ihtiyaçları da getirmiştir. Örneğin teknik eğitim Adana'da bu dönemde artış göstermiştir. Teknik eğitimin yanında eğitimde Amerikan modelini destekleyen uzmanlar Adana'yı Demokrat Parti döneminde çok ziyaret ederek bu şehrin eğitim durumu ve kendi önerileri ile ilgili raporlar hazırlamışlardır.

Kaynakça

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 030.01.102.636.2

BCA 030. 18. 154-71-2

BCA 030 18. 162-58-17

BCA 030. 18. 10-42-15.

BCA,0 30 18 12. 125-11.

BCA, 030.01.103.646.1.

BCA, 030.01.80.507.5.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi. (1952). Devre 9, Cilt 20, s. 974.

TBMM Tutanak Dergisi. (1953). Devre 9, Cilt 24 s. 246.

TBMM, Tutanak Dergisi. (1948). Devre 9, Cilt 1., s. 29.

TBMM, Kanunlar Dergisi, Dönem. (1954). Cilt 36., s.285.

TBMM, Kanunlar Dergisi, Dönem. (1957). Cilt 39., s. 853.

New York Times Gazetesi

The New York

Times. (1916, 8 Ocak), 12.

The New York Times. (1950, 30 Mart), 10.

The New York Times. (1954, 6 Haziran), 6.

The New York Times. (1952, 7 Aralık), 19.

(The New York Times. (1953, 5 Ocak), 9.

The New York Times. (1930, 9 Aralık), 22.

The New York Times. 1948, 22 Şubat) , 15.

The New York Times. (1950, 9 Şubat), 12.

The New York Times. (1952, Haziran 19), 4.

The New York Times. (1953, 12 Şubat), 8.

The New York Times. (1954, 6 Haziran), 6.

The New York Times. (1954, 1 Ekim), 27.

The New York Times. (1951, 25 Ağustos), 8.

The New York Times. (1950, 10 Ocak), 19.

The New York Times. (1950, 4 Ocak), 59.

Beals, L., (1956). A revolution Through Education in Turkey: New England Publishing Company.

Christine P., (1955). Educational Service in Turkey. Exceptional Children.

Rufi, J., (1954). John, Türkiye’de Orta Öğretim, Müşahedeler, Problemler ve Tavsiyeler. Ankara: Milli Eğitim.

Tarım Bakanlığı Teşkilat Proje Grubu. (1964). Tarım Hizmetleri ve Teşkilatının Yeniden Düzenlenmesi Hakkında Rapor. Ankara: Tarım Bakanlığı.

Thornburg, W., (1948). Türkiye Nasıl Yükselir, İstanbul: Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti.

Tompkins, E., (1966). Secondary Education Tomorrow Improving the Principalship.

Tompkins, Ellsworth. (1954). Educational Partners, Turkey and America: School Life.